

Stálá expozice Českého muzea hudby – minulost, přítomnost a nové perspektivy¹

Tereza Žůrková

Permanent Exhibition of the Czech Museum of Music – Past, Present and New Perspectives

Abstract: Exhibitions are one of the key presentation activities of museum institutions. In connection with the construction of a new depository and the gradual release of space in the historical building of the Czech Museum of Music, the museum gained the opportunity to expand and modernize its existing permanent exhibition, reflecting the reviews of experts and the general public. In 2024, the permanent exposition will celebrate twenty years of its existence, which is an opportunity to re-evaluate it as well as all the National Museum's exhibition projects focused on presenting its music collections.

Keywords: Czech Museum of Music, permanent exhibition, musical instruments, organology

Národní muzeum vstoupilo rekonstrukcí Historické budovy na Václavském náměstí, slavnostně otevřené veřejnosti v den stého výročí založení republiky 28. října 2018 a v roce dvoustého výročí vlastního založení, do nové fáze své historie, neboť s rekonstrukcí budovy souvisela pochopitelně i restrukturalizace stálých expozic jako jednoho ze stěžejních způsobů muzejní prezentace. Expozice byly otevírány postupně a do dnešního dne se veřejnosti představily „Okna do pravěku“, „Zázraky evoluce“, „Dějiny“, „Sál minerálů“, „Dějiny 20. století“, „Myšárium“ a „Momenty dějin“. Repase stálých expozic a jejich rozšíření se však netýkala jen historické budovy, ale i dalších institucí. Zajímavou výzvu v tomto ohledu získalo České muzeum hudby. Stavbou Centrálního deponitáře získalo totiž možnost uvolnit částečně prostory v Karmelitské ulici, využívané dosud jako deponitární, k rozšíření své stálé expozice. Ta aktuální, „Člověk – Nástroj – Hudba“, oslaví v roce 2024 již dvacet let svého trvání (pochopitelně s dílčími obměnami a repasemi), a proto se přímo nabízí při tvorbě záměru nové expozice bilancování. Aby však toto bilancování bylo smysluplné, je nutné zhodnotit nejen aktuální expozici, ale především podívat se na to, jakým

způsobem Národní muzeum prezentovalo své hudební sbírky i v minulosti.

Ohlédnutí do historie: původ nástrojových expozic

Shrneme-li zcela obecně koncept stálých hudebních expozic, je na první pohled patrné jejich zacílení na trojrozměrné předměty – zejména hudební nástroje. Vystavování hudebních nástrojů lze v české hudební kultuře sledovat poměrně hluboko do historie. Prvními takovými počiny byly národopisné a průmyslové výstavy (mezinárodní, národní i regionální), kde se prezentovaly především výrobky soudobých výrobců hudebních nástrojů jako doklady vysoké úrovně českého nástrojařského řemesla. Již v rámci těchto výstav však měly pevné zastoupení též exponáty historické, tedy obvykle soukromé sbírky historických hudebních nástrojů, které měly podpořit výše uvedený záměr demonstrací dlouhodobé tradice nástrojařského řemesla u nás. Tyto výstavy byly v souladu s dobovým trendem evropských a světových průmyslových výstav. Není nezajímavé zde připomenout, že původ těchto výstav má kořeny v české historii, neboť v roce 1791 v rámci korunovačních slavností Leopolda II.

1 Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2019–2023/26.I.d, 00023272).
Děkuji srdečně kolegům z Archivu Národního muzea za vstřícnost při rešerších pramenů a zejména pak Janu Hanouskovi za jeho obětavou a velkorysou pomoc.

Mgr. Tereza Žůrková, Ph.D.
České muzeum hudby
Národní muzeum
tereza.zurkova@nm.cz

proběhla v Praze tzv. *Produkten- und Fabrikenkabinet*, tedy výstava českých průmyslových výrobků (druhá nejstarší na evropském kontinentě), jejímž cílem bylo ukázat rozvoj českých manufaktur a vysokou úroveň jejich výroby.²

Zpočátku nebyly prezentace historických nástrojů v rámci těchto výstav součástí komplexně koncipovaného programu, ale spíše výsledkem soukromých aktivit hudebními milovníky jednotlivců. Můžeme k nim počítat například vystavení kolekce historických nástrojů ze soukromé sbírky děkana Antonína Buchtela na 7. Průmyslové výstavě v Praze v roce 1872.³ Jako první rozsáhlejší a systematicky koncipovaný výstavní počín tohoto druhu u nás můžeme vnímat Jubilejní zemskou výstavu v roce 1891,⁴ pro niž tehdy nově vzniklé Společenstvo hotovitelů hudebních nástrojů vytvořilo speciální výbor složený ze zástupců výrobců hudebních nástrojů.⁵ Kromě výrobků soudobých nástrojařů se již tehdy mezi exponáty objevilo několik historických exponátů ze soukromých sbírek, mj. ze sbírky houslaře Františka Ladislava Prokopa, Vojty Náprstka či houslaře Karla Boromejského Dvořáka.⁶ V dobových denících a časopisech byla tehdy dokonce inzerována výzva ke všem majitelům historických hudebních nástrojů, aby je pro účely výstavy zapůjčili.⁷ O čtyři roky později navázala na tuto akci rozsahově ještě významnější Národopisná výstava⁸ a v roce 1935 samostatná výstava Společenstva hotovitelů hudebních nástrojů.⁹ Z dobového tisku lze vyčíst, že tyto výstavy se těšily velké pozornosti české odborné i laické veřejnosti a zaznamenaly velmi pozitivní ohlas. Například poslední zmiňovaná výstava byla dle účetních záznamů¹⁰ navštívena zhruba 3 500 návštěvníky, což je vzhledem k jejímu krátkodobému trvání (29 dní) velmi úctyhodné. Dochovaná návštěvní kniha¹¹ této výstavy navíc dokazuje nejen vysoký zájem širší veřejnosti o danou tematiku, ale též fakt, že účast nebyla zdaleka omezena jen na Prahu. Národní muzeum, které od doby svého vzniku dosáhlo ve sledované době již úctyhodných sbírek též v oblasti hudebních památek, mohlo tak na tuto tradici úspěšně navázat.

První muzejní expozice hudebních nástrojů a související výstavy

O počátcích vystavování hudebních památek obecně v rámci expozic a výstav muzea víme jen velice málo z kusých informací v dobovém tisku a pramenech. První ucelený přehled tak máme až k výstavě, která byla realizována v roce 1939 pod názvem „Výstava české hudby 18. a 19. století“.¹² Vznikla v rámci pražských hudebních výstav uspořádaných pro Český hudební máj¹³ a byla instalována v síni starých písemných památek Národního muzea. Autorem výstavy byl Emil Axman a její těžiště leželo v rukopisech a nototiscích ojediněle oživených ikonografickými prameny a novější literaturou (Axman pracoval tedy jako

Obr. 1. Historické hudební nástroje na Výstavě hudebních nástrojů Společenstva hotovitelů hudebních nástrojů, Praha, pavilon Myslbek, 1.–30. září 1935. *Pestrý týden*, 14. 9. 1935, roč. 10, č. 37, s. 3.

2 Srv. virtuální výstava *Klementinum 1791. První průmyslová výstava na evropském kontinentě* [online]. Dostupné z: <https://xd.adobe.com/view/f61640c6-3f4b-44cc-9193-a61228a260bd-a3451/?fullscreen> [cit. 12. 12. 2022].

Obr. 2. Expozice „České hudební nástroje minulosti“ instalovaná v Břevnovském klášteře v roce 1950. NM-ČMH, sign. F 3206.

3 Buchtel na výstavu zaslal celkem 48 nástrojů, za něž získal ocenění. *Věstník výstavní. Průmyslová výstava v Praze. Hospodářské noviny, 1872, roč. 23, č. 6, s. 324. Srv. též ŽŮRKOVÁ, Tereza, KOTAŠOVÁ, Daniela, ŠTEFANCOVÁ, Dagmar a SLAVICKÝ, Tomáš. Antonín Buchtel, sběratel s laskavou duší, a jeho kolekce hudebních nástrojů / Antonín Buchtel, A Collector with a Kind Soul, and His Collection of Musical Instruments. Praha: Národní muzeum, 2021.*

4 Jubilejní výstava zemská království českého v Praze 1891. Praha: F. Šimáček, 1894. *O hudebních nástrojích viz s. 546–553.*

5 BERDYCHOVÁ, Tereza. *Výstavní činnost Společenstva hotovitelů hudebních nástrojů v Praze. Musicalia, 2014, roč. 6, č. 1–2, s. 53–60.*

6 *Prezentace hudebních sbírek Národního muzea na této akci, jak ji naznačil B. Čížek, je nejasná. Srv. ČÍŽEK, Bohuslav. České muzeum hudby: I. Malé ohlédnutí za minulostí. Hudební rozhledy, 2007, roč. 60, č. 1, s. 44.*

knihovnik muzea a měl na starosti notový archiv). Hudební nástroje, které byly až do založení samostatného hudebního oddělení (1946) deponovány v rámci sbírky historicko-archeologické, do konceptu této výstavy zahrnuty nebyly. Byly však součástí expozice historicko-archeologického oddělení v prvním patře hlavní budovy Národního muzea. Díky muzejnímu průvodci z počátku století¹⁴ si můžeme udělat i poměrně přesnou představu o podobě této expozice – její jádro tvořily nástroje z Buchtelovy sbírky, dále soubor renesančních dechových nástrojů (tzv. Rožmberská kapela), mechanická harfeneta, skleněná harmonika a dvě pedálové harfy z majetku rodiny Riegrovy. V textu zmíněné „piano, na které hrával Mozart“¹⁵ je trochu záhadou, neboť cembalo J. H. Gräbner i kladívkový klavír F. X. Christoph, které jsou s Mozartem tradičně spojovány, přišly do sbírky později. Válečná léta výstavním aktivitám nepřála a od roku 1941 byly sbírky historicko-archeologického oddělení stěhovány do mimopražských úkrytů (Lány, Karlštejn, Křivoklát, Žleby, Slatiňany atd.).¹⁶ Poválečné období se neslo ve znamení repatriace sbírek z venkova do Prahy, jejich uložení a nových instalací – z hudební tematiky připomeňme například výstavu „Ondříčkův odkaz národu“ z roku 1947,¹⁷ která byla věnovaná devadesátému výročí narození a dvacátému pátému výročí úmrtí houslového virtuosa Františka Ondříčka a představila mezi osobními památkami mimo jiné též umělcovy housle.¹⁸ Ondříčkova výstava se konala ještě

pod záštitou historicko-archeologického oddělení – samostatné hudební oddělení bylo sice založeno již v březnu roku 1946, nicméně nástrojové sbírky do něj byly delimitovány postupně. V Registratuře Národního muzea můžeme ještě nalézt k roku 1949 stručnou zmínku o přípravě výstavy „Pražská houslařská škola v 18. a 19. století“,¹⁹ nicméně k její realizaci nedošlo.

Ustanovení samostatného hudebního oddělení znamenalo zásadní přelom nejen v samotné správě sbírky, ale rovněž v jejím vystavování a zpřístupnění veřejnosti. Se vznikem nového oddělení totiž úzce souvisela také nová koncepce sbírkového programu z roku 1948,²⁰ jejíž součástí byl mimo jiné plán na rozsáhlé zpřístupnění sbírek veřejnosti. Prvním prostorem, který byl pro nově vzniklé oddělení získán, byl areál Břevnovského klášteře. Zdejší budovy nesloužily jen jako depozitární prostory, ale v souvislosti s festivalem Pražské jaro zde byla v roce 1950 otevřena expozice hudebních nástrojů s názvem „České hudební nástroje minulosti“, která představila návštěvníkům 495 hudebních nástrojů.²¹ Jednalo se vlastně o první představení muzejní nástrojové sbírky v takovém rozsahu a systematické koncepci. K výstavě byl vydán poměrně podrobný průvodce, vybavený francouzským resumé a rejstříkem, a výrazně převyšující běžné výčtové katalogy vystavovaných exponátů.²² Členění břevnovské expozice bylo následující:

- Sál 1: niněry, mechanické nástroje, skleněné harmoniky, hřebíkové housle, xylofon, harmonium;
- Sál 2: strunné drnkací nástroje, vybrané úderné chordofony (klavichordy, hackbrett);
- Sál 3: dechové nástroje (dřevěné i žesťové), ale také monochordy, trumšajty, harfy, klavíry a bicí nástroje;
- Sál 4: Strunné smyčcové nástroje;
- Sál 5: Sbírká K. B. Dvořáka (tehdy ještě jako depositum muzea B. Smetany).

Koncepce tedy zachovávala jistou systematickosti podle nástrojových druhů, nicméně ne důsledně. Rozvržení zřejmě odpovídalo prostorovým možnostem.

Zajímavé a v určitém pohledu pokrokové bylo zařazení méně obvyklých exponátů – např. součástí smyčcových nástrojů (řezané houslové hlavičky, struníky) nebo nástrojových pouzder. Součástí expozice byly i dvě drobnější výstavy věnované houslaři Jindřichu Vitáčkovi a houslistovi Františku Ondříčkovi. Autorem expozice i katalogu²³ byl Alexandr Buchner, který byl krátce před tím (po smrti Emila Axmana v roce 1949) jmenován přednostou hudebního oddělení.

Ještě téhož roku bylo Národní muzeum z Břevnovského kláštera vypovězeno a prostory převzalo k vlastnímu využití Ministerstvo vnitra. Druhým domovem se hudebnímu oddělení stal Velkopřevorský palác na Malé Straně, jehož první patro získalo do nájmu v červenci 1950, a postupným uvolňováním dalších prostor došlo v únoru 1953 po dohodě s Náboženskou matiči k převzetí celého objektu do správy muzea. Zde vznikla zásluhou Alexandra Buchnera druhá expozice hudebních nástrojů a zahrada začala být využívána k pravidelným koncertům.²⁴ Ještě v roce 1951 se podařilo ve třech místnostech Sally terreny Velkopřevorského paláce instalovat v letní sezoně až do 30. září výstavu „Staré i nové hudební nástroje“. Jejím cílem bylo demonstrovat vysokou úroveň znárodněného průmyslu v oblasti hudebních nástrojů. Výstava de facto volně navázala na celostátní konferenci o hudebních nástrojích, která se konala ve Slovanském domě v Praze 3.–5. června 1950. Předmětem konference bylo představení problematiky stavby hudebních nástrojů u nás, návrhy řešení představených problémů a stanovení směrnic pro další vývoj nástrojařského průmyslu. Konference se kromě zástupců z oblasti nástrojařského řemesla účastnili také výkonní umělci, pedagogové a muzikologové, kteří přednesli své požadavky na moderní instrumentář.²⁵ Jedním z témat bylo i založení státní sbírky hudebních nástrojů, která by sloužila výkonným umělcům jako cesta k zapůjčení vynikajících nástrojů.²⁶ Na výstavě spolupracovalo Národní muzeum, které zapůjčilo historické exponáty, s Československými

závody dřevozpracujícími. Ty doplnily výstavu o nástroje současné produkce. V části moderních nástrojů tak byly vystaveny výrobky národních podniků Amati v Kraslicích, Cremona v Lubech, Harmonika v Písku, továrny na piana v Hradci Králové a továrny na varhany v Krnově.²⁷

Na výstavu pak velkolepě navázala samotná stálá muzejní expozice, která byla otevřena v roce jubilejního Roku české hudby, 6. května 1954 slavnostním koncertem České filharmonie v čele s Karlem Šejnou, a v devíti sálech představila 880 exponátů, tedy téměř polovinu tehdejší nástrojové sbírky, která v té době čítala zhruba 1 700 kusů.²⁸ Otevření stálé expozice hudebních nástrojů bylo v tisku kvitováno s povděkem,²⁹ nicméně objevily se i kritické hlasy týkající se samotného uspořádání expozice, která upřednostnila koncepci systematickou a nástroje představila uspořádané podle jednotlivých typologických skupin. „[...] úkoly našich musejí nespočívají pouze v dokumentaci a systematickém shromažďování materiálu pro potřeby studijní, ale že muzejní instalace mají sledovat rovněž cíle osvětové [...] V tomto smyslu je třeba zamyslet se především nad základním methodickým pojetím expozice. Domníváme se, že hudební nástroje by v muzejní instalaci neměly vystupovat izolovaně od ostatních hudebně historických památek. Vlastní úkol expozice sbírky hudebních nástrojů bychom viděli v tom, že by názorně ukazovala, jak se v ustrojení nástrojů, ve výběru nástrojových typů i v sestavě

Obr. 3. Expozice „České hudební nástroje minulosti“ instalovaná v Břevnovském klášteře v roce 1950. NM-ČMH, sign. F 3209.

7 Archiv hl. města Prahy, fond 312: Společenstvo hotovitelů hudebních nástrojů 1851–1949, inv. č. 1, Protokol schůzi, s. 24. Podobně tomu bylo u mezinárodní hudební a divadelní výstavy ve Vídni v roce 1892, kdy komitét pro zastoupení Království českého na této výstavě vydal v Daliboru výzvu k zaslání historických hudebních památek: „Všem umění a průmyslu milovným obyvatelům království Českého záleží zajisté na tom, aby naše vlast na kulturní práci této výstavy v jejím i svém prospěchu náležitě se účastnila. [...] Podepsaný komitét vznáší proto důtklivou prosbu k celému umění milovnému obyvatelstvu Čech, pokud s hudebním a divadelním uměním a uměleckým životem naším ve styku jest, k majetníkům pamětihodných nástrojů [...], aby sobě neobtěžovali, vídeňské výstavy se účastníti.“ Dalibor, 1891–1892, roč. 14, č. 12, s. 95.

Obr. 4. Stálá expozice hudebních nástrojů ve Velkopřevorském paláci na Malé Straně (původní instalace z let 1954–1968 dle konceptu A. Buchnera).

8 Organizací jejího hudebního úseku byl pověřen zvolený výbor v čele s Otakarem Hostinským, nicméně koncepce úseku týkajícího se hudebních nástrojů byla opět v kompetenci Společenstva. I tentokrát tvořily významnou část exponátů historické nástroje z privátních sbírek. Srv. BERDYCHOVÁ, Tereza. Výstavní činnost Společenstva hotovitelů hudebních nástrojů v Praze. *Musicalia*, 2014, roč. 6, č. 1–2, s. 56–57; HOSTINSKÝ, Otakar a BORECKÝ, Jaromír. *Hudba, Hudební nástroje. In: Národopisná výstava Československá v Praze 1895. Praha: Národopisná společnost Československá, 1895, s. 447–459. Srv. též K národopisné výstavě. Národní listy, 18. 1. 1895, roč. 35, č. 18, s. 5.*

9 BERDYCHOVÁ, Tereza. Výstavní činnost Společenstva hotovitelů hudebních nástrojů v Praze. *Musicalia*, 2014, roč. 6, č. 1–2, s. 53–60.

10 Archiv hl. města Prahy, fond 312: Společenstvo hotovitelů hudebních nástrojů 1851–1949, karton 1, inv. č. 14.

11 *Ibidem*, inv. č. 7.

12 DOSTÁL, Jiří. *Výstava české hudby 18. a 19. století. Časopis Národního musea, 1940, roč. CXIV, č. 1, s. 109–114.*

nástrojových souborů projevovala hudební kultura té které doby, že by odkrývala příznačné vzájemné vztahy mezi vývojem nástrojařské tvorby a historií hudebních slohů. [...] Vedení hudebního oddělení zvolilo jiné pojetí a instalovalo své sbírky roztríděné podle jednotlivých druhů nástrojů. Takové typologické pojetí instalace tedy považujeme s hlediska vědeckého i s hlediska osvětové působnosti za méně šťastné. Ani v tomto pojetí nebyla však instalace vyřešena tak, aby vynikly podstatné myšlenky, aby se návštěvníkovi názorně objasnil charakter jednotlivých nástrojových typů – uvítali bychom obsírnější textový doprovod, nákresy, notové příklady, ilustrující vlastnosti i historii nástrojů atd. Také uspořádání vystavených nástrojů nesleduje přijaté hledisko (roztrídění podle druhů) zcela důsledně – tak jsou např. smyčcové nástroje soustředěny především v největším sále, ale teprve o 4 sály dál je expozice českého houslařství; zvláštní expozice je věnována nástrojům trsacím, ale několik umělecky provedených kytar se octlo mezi nástroji smyčcovými; těžko pochopíme, proč byla mezi lidovými cimbály umístěna rekonstrukce středověké harfy podle obrazu z pasionálu abatyše Kunhuty. Ostatně i v užití obrazů není většinou organického spojení s vlastními sbírkami (na obrazech, které většinou nemají popisy, jsou často nástroje zcela jiného druhu než jsou vystaveny v příslušné místnosti), takže obrazová část působí dojmem samoučelné výzdoby, ačkoli by mohla být velice výmluvnou složkou expozice.³⁰

Kritické reakce však byly ojedinělé a kladné hodnocení zcela převažovalo.³¹ Ačkoli expozice byla otevřena jen tři dny v týdnu, za pět měsíců (od 6. června do 15. října 1954) ji zhlédlo 3 668 návštěvníků.³² V Československé televizi a Československém rozhlasu jí dokonce byly věnovány čtyři vysílání a Státní film natočil pro krátký film dvě reportáže o pražské nástrojové sbírce.³³

Úspěch pražské expozice vedl k myšlence uspořádat vedle nástrojové sbírky představující nástroje z celého světa rovněž ryze českou expozici, která by znázorňovala vývoj českých hudebních nástrojů od nejstarších dob až po nejnovější produkci tuzemských nástrojařských podniků. Expozice s příznačným názvem „České hudební nástroje“, jejímž autorem byl opět Alexandr Buchner,³⁴ byla slavnostně otevřena 17. května 1959³⁵ na zámku v Nelahozevsi za hudebního doprovodu Rejchova kvinteta.³⁶ V sedmi expozičních místnostech představila výběr nástrojů české provenience nebo anonymních prací ovšem se zřejmou souvislostí s historií české hudební kultury. Poprvé je zde také výrazněji uplatněno hledisko chronologické (nástroje pravěku, nástroje středověku, nástroje nového věku), další členění je již systematické (nástroje samozvučné a blánové, nástroje drnkací, nástroje smyčcové, dechové nástroje), které odpovídá Buchnerově odbornému zájmu.³⁷ Jako speciální samostatné kategorie byly do expozice zahrnuty nástroje Josefa Šedivy, experimentátora českého původu působícího v Oděse,³⁸ a nástroje elektrofonické. Zájem o výstavu byl velký, o čemž svědčí i návštěvnost, která od květnového zahájení expozice do konce října 1960 zaznamenala více než tři tisíce návštěvníků, přičemž je nutno vzít v potaz, že expozice byla otevřena pouze o nedělích.³⁹ K ukončení úspěšné expozice došlo poměrně záhy, a sice v roce 1967, když zámek v Nelahozevsi získala Národní galerie Středočeského kraje, která požadovala okamžité vyklizení prostor.⁴⁰ Nástroje z expozice byly přesunuty do vyhrazených skladištních prostor v suterénu zámku a na začátku roku 1968 svitla naděje, že by celou nelahozeveskou expozici

převzalo chebské muzeum a doplnilo ji ve spolupráci s okolními nástrojařskými závody i o propagační část dokládající místní tradici výroby hudebních nástrojů. Z tohoto záměru, stejně jako z náhradního návrhu zřídit expozici v budovách kláštera v Plasích, však sešlo.⁴¹

Mezitím na podzim roku 1968 byla expozice ve Velkopřevorském paláci uzavřena z důvodu celkové rekonstrukce paláce. Plánované znovuotevření expozice v původním rozsahu a podobě bylo zamítnuto ze strany Pražského střediska Památkové péče a ochrany přírody, která požadovala redukcí rozsahu expozice i expozičních vitrín za účelem prezentace samotných rekonstruovaných vnitřních prostor paláce a zviditelnění výtvarné působivosti samotného interiéru.⁴² Tyto požadavky vedly k tomu, že nová koncepce expozice⁴³ směřovala k omezení exponátů na nejvýznamnější kusy, zaměření na klasický instrumentář a vyloučení rozměrných předmětů – v případě nástrojové sbírky zejména klavírů, „jejichž výstava ve větším stylu v Praze je a ještě dlouho zůstane z ryze prostorových důvodů prostě nemyslitelná.“⁴⁴ Nově koncipovaná expozice byla rozvržena tak, aby „[...] na co nejmenším počtu reprezentativních ukázek nejen zachytila bohatství a význam zdejší sbírky a představila soubory, které se těší největšímu zájmu a pozornosti odborníků, nýbrž aby podala též soustavný přehled klasického instrumentáře, a to jak v souzvuku s interiérem, do něhož je zasazena, tak hlavně ve slohovém souhlasu s nepřeborným bohatstvím, jež v sobě uzavírají ostatní sbírkové úseky oddělení, zejména jedinečná sbírka hudebnin.“⁴⁵ Rozvržení expozice proto bylo následovné:

- vstupní místnost: vizuálně poutavé předměty (mj. vozembouch, niněra, monochord, Aeolova harfa, dudy);
- I. sál: výběr klávesových nástrojů (celkem 14);
- II. sál: smyčcové nástroje světových mistrů;
- III. sál: strunné drnkací nástroje;
- IV. sál: smyčcové nástroje českých výrobců;
- V. sál: bicí nástroje, akordeony a zajímavosti;

- VI. sál: dechové nástroje;
- VII. sál: typický kůrový instrumentář orchestru 18. století;
- VIII. sál: nástroje pozdní renesance (tzv. Rožmberská kapela).

Prezentaci pražské nástrojové sbírky věnoval v letech 1967 až 1970 Emil Hradecký několik referátů v zahraničí: na květnové konferenci CIMCIM v Norimberku v roce 1967 představil připravovanou reinstalaci expozice a zásady prezentace hudebních nástrojů v historických prostorách, pro německý rozhlas natočil v tomtéž roce rozhlasové pásmo o pražské nástrojové sbírce, obdobně zaměřený referát přednesl na výroční schůzi Společnosti přátel starých hudebních nástrojů ve švýcarském Bernu v září 1967 a pro curyšský rozhlas při té příležitosti natočil pásmo o připravované expozici včetně zvukových ukázek. V roce 1970 pak s tímto tematickým příspěvkem vystoupil na vědecké konferenci Ruckers Genootschap v Antwerpách.⁴⁶

Nové uspořádání expozice, která byla kromě nástrojů doplněna jen několika ikonografickými předměty, bylo převážně systematické a představilo postupně různé skupiny hudebních nástrojů. Odchylku od tohoto uspořádání představovaly poslední dva sály, které se zaměřily na výklad historický a pokusily se o vykreslení „prostředí, v němž se utvářela tradiční česká hudebnost.“⁴⁷ Záměrem autorů expozice tak bylo stupňovat působivost expozice od prvních sálů až k posledním, v nichž byl spatřován vrchol expozice.

Obr. 5. Pohled do expozice „České hudební nástroje“ na zámku v Nelahozevsi (1959).

13 Mj. výstava o A. Dvořákoví, B. Smetanovi, české lidové písní či technických hudebních zařízeních. DOSTÁL, Jiří. Výstava české hudby 18. a 19. století. *Časopis Národního muzea*, 1940, roč. CXIV, č. 1, s. 109–114; (Gr.). Výstava „Česká píseň lidová“. *Časopis Národního muzea*, 1940, roč. CXIV, č. 1, s. 114.

14 Průvodce sbírkami Musea Království českého v Praze. Praha: Nakladem Společnosti Musea Král. českého, 1905.

15 *Ibidem*, s. 91.

16 DROBNÁ, Zoroslava. Historicko-archeologické oddělení. *Časopis Národního muzea*, 1946, roč. CXV, č. 1–2, s. 98–99.

17 DROBNÁ, Zoroslava. Ondříčkův odkaz národu. *Časopis Národního muzea*, 1947, roč. CXVI, č. 1, s. 209.

18 Jednalo se o housle Gand & Bernardel Frères, Paříž, 1878 (inv. č. E 575), které Ondříček získal v soutěži pařížské konzervatoře. Dnes je ve fondu Českého muzea hudby dochovalo celkem pět Ondříčkových houslí. Srv. KOTAŠOVÁ, Daniela a PAULOVÁ, Eva. Housle Františka Ondříčka a jejich obrazová dokumentace ve sbírkách Českého muzea hudby / The Violins of František Ondříček and Their Pictorial Documentation in the Collections of the Czech Museum of Music. *Musicalia*, 2013, roč. 5, č. 1–2, s. 117–126.

Obr. 6. Pohled do redukované expozice po rekonstrukci paláce – sál I.

19 Archiv Národního muzea – Registratura (dále jen ANM, RNM), karton 190, čj. 76/49.

20 K historii hudebního oddělení viz KABELKOVÁ, Markéta a PAULOVÁ Eva. Počátky samostatného hudebního oddělení Národního muzea. Časopis Národního muzea. Řada historická, 2017, roč. 189, č. 3–4, s. 3–24.

21 BUCHNER, Alexandr. České hudební nástroje minulosti. Tvar: časopis pro průmyslové výtvarnictví a lidovou tvorbu, 1950, sv. 3, s. 140–151.

22 BUCHNER, Alexandr. Průvodce výstavou České hudební nástroje minulosti v břevnovském klášteře sv. Markéty. Praha: Národní muzeum, 1950.

23 Ibidem.

24 Tzv. hudební středy v Maltézské zahradě byly dramaturgicky pestré a kromě samotných hudebních čísel byly vždy doplněny i úvodními či doprovodnými proslovy (např. Alexandr Buchner: Hudební nástroje ve vývoji české instrumentální hudby, Jiří Berkovec: Česká hudba 18. století apod.).

Podrobný program jednotlivých koncertů lze sledovat v ročních závěrečných zprávách o činnosti hudebního oddělení, které byly pravidelně publikovány v Časopisu Národního muzea.

Toto vzestupné uspořádání bylo v záměrném kontrastu k samotným prostorům paláce, jejichž vizuální vrchol byl spatřován naopak ve vstupním schodišti a monumentálním prvním sále paláce.⁴⁸ Exponáty byly doprovázeny jen stručným označením ve čtyřech jazycích (česky, anglicky, německy a francouzsky) a číslem, které odkazovalo na příslušnou pasáž tištěného katalogu expozice.

Podle původního záměru⁴⁹ měla být ještě ve třech místnostech tzv. Sally terreny ve východním křídle budovy velkopřevorského paláce instalována expozice automatofonů včetně několika exponátů určených k využití návštěvníky a v prostoru bývalé jízdárny expozice vybraných klávesových nástrojů. Expoziční okruh měl tedy návštěvníky vést vstupem z Lázeňské ulice do expozice v prvním patře, poté na pavlač a schodištěm do dvora, přes dvůr do Sally terreny a sadově upravenou zahradou pak do bývalé jízdárny. Tento velkolepý záměr však v plném rozsahu uskutečněn nebyl. Stálá expozice ve Velkopřevorském paláci byla slavnostně otevřena 18. června 1970 za přítomnosti zahraničních hostů a krátkého hudebního programu.⁵⁰

Ačkoli byl výběr exponátů proti původní expozici rozsahově významně omezený (celkem 277 hudebních nástrojů), disponovalo muzeum kromě stálé expozice ještě expozicemi, které nazývalo „studijní“ a „depozitárního typu“ – jednalo se o studijní expozici klávesových nástrojů na zámku Křinec⁵¹ u Nymburka a studijní depozitář strunných a dechových nástrojů v přízemí Velkopřevorského paláce,⁵² který

umožňoval přístup k ještě většímu množství sbírkových předmětů než původní Buchnerova expozice. Tyto prostory situované mimo běžnou prohlídkovou trasu měly nahradit ztráty v důsledku omezení původního rozsahu expozice tak, aby i zbylá část sbírky mohla být využita pro vědecké účely.⁵³ Studijní depozitář v Křinci přitom vznikl vlastně jako východisko ze složité situace, kdy oddělení muselo jednak vyklidit prostory pražské expozice a jednak uskladnit předměty ze zrušené expozice v Nelahozevsi. Přesunu prakticky celé sbírky klávesových nástrojů do Křince (vyjma nejcennějších kusů, se kterými se počítalo pro novou pražskou expozici) využil Zdeněk Culka pro vytvoření studijní expozice, která v první etapě zahrnovala čtyři místnosti: 1. harmonia a menší varhany, 2. klavíry zahraniční výroby, 3. klavíry domácích výrobců a 4. klavichordy, stolové a vzpřímené klavíry. V roce 1970 byla tato expozice rozšířena ještě o další dva sály (5. regály a pozitivy, 6. experimentální nástroje – zejména mikrintervalové), v následujícím roce o jeden sál a v roce 1972 o další dva sály, takže v celkovém rozsahu zabírala devět sálů.⁵⁴

Pražská expozice fungovala pouze s dílčími obměnami⁵⁵ až do podzimu roku 1990. Tehdy, v noci z 29. na 30. října 1990, došlo k vloupání, při němž bylo odcizeno pět vzácných houslí a jedna viola přímo z expozičních vitrín.⁵⁶ Ačkoli se nástroje podařilo zásluhou houslaře Přemysla Otakara Špidlena nalézt a v roce 1992 vrátit do muzejních sbírek, expozice již znovu otevřena nebyla.⁵⁷ Důvodem bylo i to, že na palác byl vznesen restituční požadavek řádem Maltézských rytířů a po jeho uznání a uvolnění prostor čekala sbírka hudebních nástrojů na další vystavení až do roku 2004.

Monumentální projekt expozice „Vývoj české hudební kultury“ na zámku v Litomyšli a vznik Muzea české hudby

Mezitím v roce 1976 vzniklo spojením hudebního oddělení se samostatnými muzei A. Dvořáka a B. Smetany Muzeum české hudby. V čele nového ústavu stanul

Miloslav Malý, který usiloval o vytvoření stálé expozice české hudební kultury na zámku v Litomyšli. Tento záměr se vznikem Muzea české hudby úzce souvisel, resp. mu předcházel.⁵⁸ Otázka vzniku reprezentativní expozice dokumentující vývoj české hudební kultury zazněla již o dva roky dříve v Roce české hudby 1974, kdy se jedním z vrcholů oslav stala výstava instalovaná v Praze v paláci U Hybernů a představující stručný přehled dějin české hudby, životopisné instalace věnované jubilujícím skladatelům a téma hudební současnosti. Výstava zaznamenala tak pronikavý ohlas, že vznikl návrh, aby byla zachována trvale. Přesunutí její redukováné verze do zámečku Maleč u Kutné Hory⁵⁹ bylo jen provizorní a nevyhovující řešení. Zřízení muzea se shodným tematickým zaměřením na tento záměr volně navázalo a mělo být vlastně prostředkem, jak tohoto cíle dosáhnout.⁶⁰ Centrální muzeum zaměřené na sběr hudebních památek bylo vnímáno jako jediná možná instituce, která by byla schopna zajistit jak výstavní, tak i sběrný a výzkumný program.⁶¹ Spojením hudebního oddělení Národního muzea se samostatnými muzei Antonína Dvořáka a Bedřicha Smetany tak vzniklo v roce 1976 Muzeum české hudby jako podsložka Národního muzea. V Praze zůstaly zachovány expozice hudebních nástrojů, obou skladatelských muzeí i památník W. A. Mozarta na Bertramce a nově zamýšlenou expozici české hudební kultury bylo rozhodnuto vybudovat v Litomyšli (rodiště Bedřicha Smetany a Zdeňka Nejedlého) a slavnostně otevřít v Roce české hudby 1984.⁶² Monumentální plán, který původně počítal pro tyto účely s využitím přízemí i prvních dvou pater zámku, případně též přilehlé piaristické koleje pro expozici čistě organologickou,⁶³ se však postupem času ukázal jako těžko zvládnutelný⁶⁴ – jednotlivé etapy byly postupně otevírány v letech 1984,⁶⁵ 1987⁶⁶ a 1989⁶⁷ a expozice neprokázala potřebnou životnost.⁶⁸

Cílem expozice bylo „[...] vtáhnout návštěvníka do světa hudby, ukázat mu v dokumentech hlavní směry vývoje hudební kultury v českých zemích i ve vztahu k vývoji na Slovensku. [...] Nebude

podávat náročný a úplný výklad dějin hudby u nás, ale zaměřit se na celkovou kontinuitu hudebního vývoje, jehož vyvrcholením je hudební kultura socialistické společnosti naší doby [...] Celkové pojetí expozice vychází ze skutečnosti, že je určena nejširšímu okruhu návštěvníků, to je i těm, kteří nemají jakékoliv hudební vzdělání. Jde tedy o co nejsrozumitelnější prezentaci hudebních u mimohudebních, souvztažných památek, provázených stručným, charakteristickým výkladem, citací současníků a hudebních historiků – zejména bude uplatněno hudebněhistorické dílo Zdeňka Nejedlého a jeho ideový pohled na dějiny české hudby.⁶⁹ Protože hlavním předmětem expozice je hudba sama, je nutné vhodným způsobem uplatnit zejména v uzlových bodech expozice znějící hudbu ze zvukových záznamů. V těchto souvislostech budou exponovány i typické hudební nástroje dané epochy a prostředí, v němž zaznívaly. Kromě toho je pamatováno na samostatné téma vývoje výroby hudebních nástrojů v českých zemích, které je co do světového významu svým způsobem jedinečné a závažné.⁷⁰ Primární členění a koncept expozice byl historický a vycházel z periodizace dějin české hudby. Ke každému historickému období ale byla připojena i část tematická, která měla dějinné řešení obohatit o výklad souvislostí nejzávažnějších hudebních jevů, mj. též o problematiku organologickou. Expozice měla být zakončena hudební síní, která by umožňovala provozování audio-vizuálních programů. Zároveň byly některé sály zámku záměrně ze scénáře vynechány a jejich využití

Obr. 7. Návrat odcizených smyčcových nástrojů do sbírky muzea 17. června 1992. Na fotografii zprava: houslař Přemysl Otakar Špidlen, houslař Karel Vávra ml. a tehdejší ředitel Muzea české hudby Stanislav Tesař. Archiv Oddělení hudebních nástrojů Českého muzea hudby.

25 Srv. Závěr celostátní konference o hudebních nástrojích. *Práce*, 7. 6. 1950, roč. 6, č. 132, s. 7; HETTES, Karel. *Příklad přirozené souvislosti kultury s výrobou. Tvar*, 1950, roč. 3, s. 5–6, s. 156–159. Z konference byl vydán sborník: *I. celostátní konference o hudebních nástrojích. Praha: Čs. závody dřevozpracující, 1950.*

26 Státní sbírka hudebních nástrojů byla založena v roce 1953 a funguje dodnes. Jedná se o vyčleněný fond smyčcových nástrojů špičkových kvalit, určených pro praktické využití významnými umělci nebo nadějnými adepty hudebního umění.

27 BROŽOVSKÁ, Jarmila. *O novou tvářnost hudebních výstav. Hudební rozhledy, 1950–1951, roč. III, č. 18–20, s. 50–53, zde s. 53.*

28 BUCHNER, Alexander. *Průvodce sbírkami hudebního oddělení Národního muzea, Praha, Velkopřevorský palác. Praha: Národní muzeum, 1954. BUCHNER, Alexandr. Hudební oddělení v r. 1954. Časopis Národního muzea, 1955, roč. CXXIV, s. 209–211.*

29 Např. JETEL, Rudolf. *Státní sbírky hudebních nástrojů otevřeny. Hudební rozhledy*, 1954, roč. 7, č. 11–12, s. 529.

30 HILMERA, Jiří. *Hudební sbírky Národního muzea v Praze. Zprávy památkové péče*, 1954, roč. 14, č. 5, s. 153.

31 ČÍŽEK, Bohuslav. *České muzeum hudby: I. Malé ohlédnutí za minulostí. Hudební rozhledy*, 2007, roč. 60, č. 1, s. 44.

32 BUCHNER, Alexandr. *Hudební oddělení v r. 1954. Časopis Národního muzea*, 1955, roč. CXXIV, s. 209–211, zde s. 209.

33 *Ibidem*.

34 BUCHNER, Alexandr. *Průvodce výstavou České hudební nástroje v Nelahozevsi. Praha: Národní muzeum*, 1959.

Nejedná se o výčtový katalog exponátů, ale spíše o systematický výklad zařazených nástrojových skupin a jejich historie.

35 *Původně měla být výstava otevřena již v roce 1958, nicméně firma Ligna zrušila dohodu o společné instalaci a k realizaci tak v uvedeném roce nedošlo.*

BUCHNER, Alexandr. *Hudební oddělení v roce 1958. Časopis Národního muzea*, 1959, roč. CXXVIII, s. 104–105.

36 *Pozvánka na slavnostní otevření expozice České hudební nástroje, 17. května 1959, Nelahozeves. ANM, RNM–SOP, nezpracovaný fond; BUCHNER, Alexandr. České hudební nástroje. Průvodce výstavou v Nelahozevsi. Praha: Národní muzeum, 1959; PULKERT, Oldřich. Patnáct let v hudebním oddělení Národního muzea. Časopis Národního muzea*, 1960, roč. CXXIX, s. 212–217;

BUCHNER, Alexandr. *Hudební oddělení v roce 1959. Časopis Národního muzea*, 1960, roč. CXXIX, s. 96–98.

37 *Komplexní systematiku hudebních nástrojů se pokusil řešit v knize Hudební nástroje od pravěku k dnešku z roku 1956. Svými organologickými publikacemi výrazně pomohl ustanovit organologii u nás jako samostatný a uznávaný obor.*

bylo zamýšleno pro tematicky zaměřené výstavy (nová tvorba hudebních nástrojů, monografické jubilejní výstavy atd.).

První část (úvodní a závěrečný úsek) byla slavnostně otevřena 22. června 1984 v předvečer zahájení hudebního festivalu Smetanova Litomyšl a za hudebního doprovodu Kocianova kvarteta.⁷¹ Úvodní část, jejíž autorkou byla kurátorka Muzea české hudby Anna Chadová,⁷² představila dějiny české hudební kultury od dob Velkomoravské říše do období vlády Rudolfa II. Písemné exponáty převážně v podobě faksimilií byly doplněny historickými hudebními nástroji a ikonografickými zvětšeninami. Pro expozici bylo zhotoveno i několik kopií historických nástrojů, které měly dokreslovat velkoryse pojatou instalaci zámecké hudební zábavy na dvoře Rožmberků. Převážná většina vystavených nástrojů však byla historickými originály, což v odborných kruzích vyvolalo i kritické komentáře.⁷³ Druhá část, jejímž autorem byl Josef Bek z Ústavu teorie a dějin umění ČSAV, byla věnována soudobé české hudební kultuře ohraničené časově květnem 1945 na straně jedné a rokem 1983 na straně druhé. Text průvodce⁷⁴ je značně tendenční a podléhá dobové politické atmosféře. Doba poválečná je zde vylíčena z pohledu hudebního skladatele, interpreta i široké veřejnosti a ideově téma formuluje jako podporu, kterou socialistický stát dává rozvoji soudobé hudební kultury. Hudební nástroje v této části expozice byly spíše minoritní skupinou, ostatně k výtkám patřila určitá monotónnost instalace daná převahou písemných a ikonografických materiálů na úkor předmětů trojrozměrných.⁷⁵ Hudební nástroje byly výrazněji zastoupeny v oddílu „Výroba hudebních nástrojů v ČSSR“, na kterém scénaristicky začal pracovat kurátor nástrojové sbírky Muzea české hudby Jindřich Keller.⁷⁶ Ten však v roce 1981 zemřel a koncept zůstal rozpracovaný. Generální komisařka expozic Muzea české hudby Alena Valšubová pak pověřila dopracováním scénáře šéfredaktora časopisu *Hudební nástroje* Václava Korbela.⁷⁷

V druhé etapě zpřístupnila litomyšlská expozice od 26. června 1987 expoziční

blok nazvaný „Hudební kultura v českých zemích v období baroka a klasicismu“⁷⁸ a ve třetí fázi (31. března 1989) část nazvanou „Vznik a rozkvět novodobé české hudební kultury 1850–1918“,⁷⁹ kde bylo v šesti sálech představeno téma vzniku české národní kultury a předních skladatelských osobností (Smetana, Dvořák, česká hudební moderna). Autory obou navazujících scénářů byli Bohuslav Čížek a Věra Šustíková.⁸⁰

Litomyšlskou expozicí byl tedy poprvé učiněn pokus o komplexní hudebněhistorickou expozici, kde byly sbírky hudebního oddělení prezentovány v kontextu historického vývoje české hudební kultury. Záměr expozice byl natolik rozsáhlý, že bylo nutné původní zámeckou instalaci, mobiliář i výstavní zázemí zcela zrušit a přesunout do depozitářů pochopitelně na úkor výtvarné působnosti interiérů této jedinečné památky. Navíc realizace expozice si vyžádala i stavební úpravy interiéru, v jejichž důsledku byly například odstraněny a nevratně zničeny původní dřevěné malované stěny některých interiérů.⁸¹ Z nepochopitelných důvodů nebylo navíc do expozice zahrnuto zámecké divadlo, které patří ke světovým unikátům. Expozici bylo vytýkáno, že její koncepce je neujasněná a není dostatečně orientovaná na běžného návštěvníka.⁸² Výhrady zejména odborné veřejnosti se týkaly i technických nedostatků provedení (nečitelné popisky, nefunkční technické zařízení, chybějící exponáty atd.)⁸³ i nerespektování historického interiéru (použití zářivek, neestetičnost výstavních vitrín, necitlivé zasazení expozice do rekonstruovaných prostor litomyšlského zámku atd.)⁸⁴ ačkoli původní plány se začleněním historického interiéru počítaly: „Stálá expozice [...] bude sladěna s památkovou výzdobou zámeckých interiérů, pokud ji mají. V přízemí zámku vznikne expozice jeho historického vývoje a vedle unikátu barokního divadélka síň pro komorní koncerty a komplex menších síní pro hudební sympozia a hudební výchovu, včetně studovny literatury o hudbě a znějící reprodukované hudby.“⁸⁵ Původní plán expozice nebyl nikdy plně uskutečněn a po roce 1992 se přistoupilo k její likvidaci.⁸⁶

Kromě hlavních expozic uzavřelo navíc hudební oddělení v roce 1972 smlouvu o spolupráci s Krajským střediskem památkové péče a ochrany přírody. Součástí této smlouvy bylo nejen vybudování pamětní síně Josefa Slavíka na zámku v Hořovicích, ale i příslib, že muzeu budou propůjčeny výstavní prostory a zajištěny náklady na vybudování stálé expozice hudebních automatofonů na zámku v Březnici. Libreto a scénář této expozice vypracoval Jindřich Keller.⁸⁷ Byla to první stálá expozice zaměřená pouze na určitou skupinu hudebních nástrojů. Další takto úzce specializované expozice vznikly později ve Žďáru nad Sázavou („300 let s klavírem“),⁸⁸ v Litomyšli („KLAVÍR? KLAVÍR! KLAVÍR!“)⁸⁹ a v Hořovicích (expozice automatofonů „Hudba bez hudebníků“). Výběrově byly hudební nástroje ze sbírek Národního muzea též součástí stálých expozic vlastních či jiných institucí, jejichž tematické zaměření však nebylo čistě organologické a nástroje zde spíše dokreslovaly hudební nebo obecně kulturní prostředí (např. expozice „Antonín a Pavel Vraničtí. Dokumenty života a díla“, Nová Říše – od 1992; stálé expozice Muzea B. Smetany a Muzea Antonína Dvořáka i mimopražských památníků, Památník W. A. Mozarta a manželů Duškových na Bertramce atd.). Komplexní přehled těchto dílčích aktivit však přesahuje možnosti této studie. Ze stejného důvodu není možné v rámci tohoto příspěvku komplexně zhodnotit řadu tematicky zaměřených organologických výstav, jejichž počet je zcela nad rozsahové možnosti tohoto textu. Jejich přehled lze poměrně kontinuálně sledovat v pravidelných zprávách oddělení publikovaných v *Časopise Národního muzea* a také v rubrice nových výstav v časopise *Muzejní a vlastivědná práce*.⁹⁰

Stěhování do Karmelitské ulice a expozice „Člověk – nástroj – hudba“

Restitucí Velkopřevorského paláce ztratilo České muzeum hudby⁹¹ nejen stálou expozici, ale i depozitární a pracovní prostory. Ačkoli řešení v podobě možnosti

získání jiného, vyhovujícího prostoru se naskytlo hned několik,⁹² ze všech návrhů vždy nakonec sešlo a muzeum zůstalo bez sídla až do roku 2001,⁹³ kdy byla započata rekonstrukce bývalé budovy Státního ústředního archivu v Karmelitské ulici. V nově získaném sídle se pochopitelně počítalo s prezentací bohatství fondu a muzeum tak znovu získalo pro novou expozici historické kulisy, neboť budova s neobvyklým interiérem byla vytvořena v průběhu tří století zástavbami do původní dispozice jednolodního kostela s bočními propojenými kaplemi.⁹⁴ Stálá expozice „Člověk – nástroj – hudba“ byla otevřena 19. listopadu 2004.⁹⁵ Vyčleněno jí bylo celé první patro, jehož rozdělení na 18 místností spíše komorního rázu předurčilo do jisté míry koncept expozice. Záměrem tvůrčího týmu bylo „představit v reprezentativním výběru bohaté sbírky Českého muzea hudby“,⁹⁶ těžiště expozice však opět spočívalo především v instalaci hudebních nástrojů, výběrově doplněných ikonografickými a notovými prameny. Tímto záměrem se nová expozice měla výrazně lišit od předchozích expozic. Zastoupení doplňujících pramenů však ve výsledku nebylo výrazně početné a charakter expozice tak opět zůstal dominantně organologický. Hudební nástroj se stal myšlenkovou zkratkou hudební expozice, neboť „[...] hudba se – kromě hudebních nástrojů – velmi špatně vystavuje.“⁹⁷ Výrazným posunem oproti předchozím expozicím se však stalo začlenění poslechových bodů vystavených nástrojů. Koncept rozdělil

Obr. 8. Pohled do expozice „Vývoj české hudební kultury“ na zámku v Litomyšli (1989). ANM, RNM-SOP, nezpracovaný fond.

38 Srv. ŽŮRKOVÁ, Tereza a HRUŠKA, Viktor. *Josef Šediva (1853–1915) a jeho sbírka hudebních nástrojů v Národním muzeu – Českém muzeu hudby*. Praha: Národní muzeum, 2016.

39 BUCHNER, Alexandr. *Hudební oddělení v roce 1959. Časopis Národního muzea*, 1960, roč. CXXIX, s. 96–98.

40 Oddělení se tak dostalo do poměrně svízelné situace, neboť s velkým nárůstem sbírek v předchozích letech souvisely problémy s nedostatečnými depozitárními prostory. Ty byly navíc omezeny rekonstrukcí interiéru Velkopřevorského paláce. HRADECKÝ, Emil. *Oddělení hudební. Časopis Národního muzea*, 1968–1970, roč. CXXXVII–CXXXIX, s. 131–137.

41 HRADECKÝ, Emil. *Oddělení hudební. Časopis Národního muzea*, 1968–1970, roč. CXXXVII–CXXXIX, s. 131–137, zde s. 133.

Obr. 9. Ukázka výtvarného řešení dětského průvodce expozicí. Ilustrace: ak. mal. Renata Fučíková. Praha: Národní muzeum, 2004.

42 HRADECKÝ, Emil. Návrh prostorového řešení hudbního oddělení Historického muzea Národního muzea ze 7. listopadu 1967. Strojopis. ANM, RNM-SOP, nezpracovaný fond. Na problematiku začlenění expozice do prostor barokního paláce upozornil již při otevření v roce 1954 Jiří Hilmera: „Konečně je třeba zmínit se o otázce, která v dané situaci nás památkáře zvláště zajímá, totiž o tom, jak řešili projektanti expozice svůj úkol v poměru k architektonickému prostředí barokního paláce, v němž jsou sbírky umístěny. Chápeme potíže, které muselo museum překonávat při instalaci výstavy ve stísněných prostorových poměrech. Nelze však pominout některé chybné kroky, které se staly zejména v hlavním sále, kde je před umělecky cennými barokními kamny postavena skleněná vitrína s nástroji, kde jsou umístěny varhany přede dveřmi s bohatě vyřezávanou supraportou, kde jsou zavěšeny skleněné textové tabulky na křídlech intarzovaných dveří. Tyto drobné skutečnosti pouze potvrzují, s jakou péčí, šetrností a rozvahou je třeba postupovat, uvažujeme-li o využití umělecky cenných

expozici na jedenáct tematických bloků, jimž předcházela vstupní sál prezentující populární hudbu 20. století:

1. Experimenty vážné hudby 20. století
2. Strunné klávesové nástroje
3. Vícehlasé vzduchové nástroje
4. Hudba renesance a raného baroka
5. Smyčcové nástroje
6. Drnkací nástroje a houslařství v Čechách a na Moravě
7. Harfy
8. Dechové nástroje
9. Bicí nástroje a harmoniky
10. Nástroje lidové hudby
11. Mechanické hudební nástroje

Vstupní sál byl vzhledem k poměru prostoru a šíře zvoleného tématu koncipován jako autorské hudebně-výtvarné dílo Milana Caise, založené na spojení hudební a výtvarné složky. Originální Caisova skladba *Čtyři elementy* byla synchronizována s video-projeckí složenou z úryvků archivních snímků a statické koláže z dobových předmětů, fotografií a dalších hudebních reálií 20. století. Cílem tohoto konceptu bylo navodit minimalistickou zkratkou atmosféru moderního rušného světa, v němž je člověk obklopen převážně reprodukovanou či elektronicky spoluvytvářenou hudbou.⁹⁸ První sál tak měl být v kontrastu ke zbytku expozice, kde dochází ke zklidnění a návštěvník se ponoří do historie.

Základním principem uspořádání bylo shodně s předchozími expozicemi hledisko systematické, tedy rozdělení na tematické bloky jednotlivých nástrojových skupin. V rámci těchto skupin se však expozice

pokusila aplikovat i hledisko chronologické a představit základní vývojové fáze jednotlivých skupin hudebních nástrojů. Ze systematické koncepce celku expozice vybočovaly pouze dva tematické bloky, „Hudba renesance a raného baroka“ a „Experimenty vážné hudby 20. století“, kde bylo hledisko chronologické upřednostněno. Svým rozsahem, resp. počtem vystavených exponátů (cca 400) oscilovala expozice mezi původní (1954) a pozdější (1970) instalací ve Velkopřevorském paláci. Vystavené předměty byly doplněny jen stručnými popiskami a jednotlivým tematickým blokům byly věnovány nástěnné panely se základními informacemi doplněné již zmíněnými zvukovými ukázkami. Zpřístupnění nástrojové sbírky touto formou vyvolalo samozřejmě různé reakce od kladných, hodnotících zejména množství exponátů a jejich systematické roztřídění, po negativní, které vyčítaly koncepci malou orientaci na neodborné návštěvníky.⁹⁹ Zpřístupnění sbírek dětským návštěvníkům muzeum vycházelo vstříc speciálním dětským průvodcem, jehož autorkou byla akademická Malířka Renata Fučíková, a disponovalo i programem pro neslyšící a nevidomé návštěvníky. Požadavky a připomínky návštěvníků i odborné veřejnosti byly shromažďovány a reflektovány v repasi expozice, která probíhala zejména od roku 2017. Do prohlídkového okruhu bylo začleněno několik interaktivních prvků (bubínková stěna, harfa, model varhanních píšťal atd.) a poslechové panely byly doplněny dotykovými obrazovkami, které nabízejí návštěvníkovi další informace o vystavených předmětech nejen ve formě rozsáhlejších textů, ale i ikonografických pramenů a dalších audiovizuálních materiálů. Ve významně větším rozsahu jsou tak návštěvníkovi zpřístupněny ale spoň virtuální formou další, na vystavení citlivé sbírkové předměty, a formou QR kódů také odkazy na vědecko-výzkumné výstupy týkající se muzejního fondu. Zcela restrukturalizován byl vstupní sál prezentující populární hudbu 20. století a byl nahrazen novým konceptem s názvem „Hudba pod proudem“.

Závěr

Ze stručného shrnutí historie hudebních expozic Národního muzea je patrné, že muzejnictví 21. století se nachází ve zcela jiném společenském prostředí, kde významnou úlohu hrají virtuální prostředky komunikace. Tyto virtuální prostředky jsou však vlastní i dalším vzdělávacím institucím a muzea zde mají (oproti jiným institucím) jedinečnou možnost zprostředkovat návštěvníkům nejen kontakt s reálným, hmotným dokladem historie a kultury, ale také přímý kontakt s vědou a vědeckým výzkumem.

Zaměření hudebních expozic na hudební nástroje je pochopitelné a souvisí obecně s trendem oživení instalací trojrozměrnými předměty a také s tím, že hudební nástroje jsou za předpokladu dodržení vhodných klimatických podmínek na rozdíl od ikonografických a papírových pramenů méně náchylné na poškození při dlouhodobém vystavení.¹⁰⁰ V případě bohatých sbírek Českého muzea hudby však prezentují jen dílčí výsek mnohem širšího odborného zaměření instituce. Úlohou nového konceptu je tudíž usilovat o rozšíření a prohloubení stávající expozice tak, aby bylo možné prezentovat činnost muzea v jeho aktuální a plně šíři, a tak, aby byly jednotlivé segmenty historické budovy v Karmelitské ulici (části expozice, koncertní a konferenční sál, střednědobé i krátkodobé výstavy) propojeny v jeden smysluplný celek.

V roce 2022 probíhala intenzivní příprava konceptu nové expozice. Základním cílem se stala myšlenka prohloubit téma současné expozice o další rozměr a věnovat se spojení člověka, zvuku a hudby jako nositelky emocí. Logickým pojičkem celé koncepce rozšířené expozice je hudba jako mezinárodně vnímaný nadčasový nositel informací a emocí. Tím, že se návštěvník prostřednictvím různých interaktivních prvků zapojí do vytváření zvuků/tónů, stane se integrální součástí celého projektu. Průchod expozicí je zamýšlen jako postupně se zesilující a zahušťující zvuková cesta do prostředí tónů i hlasů, orchestrů i hudebních nosičů, zvuků i hluků okolního světa. Cesta začínající i končící tichem, cesta, na níž se kombinace

jednotlivých stavebních kamenů – zvuků, hlasů, tónů, harmonií – promění v emocionální zážitek hudby.¹⁰¹ Podrobněji bude koncepce rozšířené expozice představena v samostatné studii.

Literatura:

I. celostátní konference o hudebních nástrojích. Praha: Čs. závody dřevozpracující, 1950.
BEK, Josef. *Vývoj české hudební kultury v epoše socialismu: průvodce expozicí: státní zámek v Litomyšli* 1984. Praha: Národní muzeum, 1985.
BĚLIČOVÁ, Milena. *Z dějin expozic a výstav Národního muzea 1891–1949. Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce*, 2012, roč. 50, zvláštní vydání, s. 9–15.
BERDYCHOVÁ, Tereza. *Výstavní činnost Společenstva hotovitelů hudebních nástrojů v Praze. Musicalia*, 2014, roč. 6, č. 1–2, s. 53–60.
BROŽOVSKÁ, Jarmila. *O novou tvářnost hudebních výstav. Hudební rozhledy*, 1950–1951, roč. III, č. 18–20, s. 50–53.
BUCHNER, Alexander. *Průvodce sbírkami hudebního oddělení Národního muzea, Praha, Velkopřevorský palác.* Praha: Národní muzeum, 1954.
BUCHNER, Alexandr. *České hudební nástroje minulosti. Tvar: časopis pro průmyslové výtvarnictví a lidovou tvorbu*, 1950, sv. 3, s. 140–151.
BUCHNER, Alexandr. *České hudební nástroje. Průvodce výstavou v Nelahozevsi.* Praha: Národní muzeum, 1959.
BUCHNER, Alexandr. *Hudební oddělení v r. 1954. Časopis Národního muzea*, 1955, roč. CXXIV, s. 209–211.
BUCHNER, Alexandr. *Hudební oddělení v roce 1958. Časopis Národního muzea*, 1959, roč. CXXVIII, s. 104–105.
BUCHNER, Alexandr. *Hudební oddělení v roce 1959. Časopis Národního muzea*, 1960, roč. CXXIX, s. 96–98.
BUCHNER, Alexandr. *Průvodce výstavou České hudební nástroje minulosti v břevnovském klášteře sv. Markéty.* Praha: Národní muzeum, 1950.
BUCHNER, Alexandr. *Průvodce výstavou České hudební nástroje v Nelahozevsi.* Praha: Národní muzeum, 1959.

prostorů architektonických památek pro účely musejní.“
HILMERA, Jiří. *Hudební sbírky Národního muzea v Praze. Zprávy památkové péče*, 1954, roč. 14, č. 5, s. 153.

43 KELLER, Jindřich, CULKA, Zdeněk a RUTOVÁ, Milada. *Expozice hudebních nástrojů (1969). Strojopis. ANM, RNM-SOP, nezpracovaný fond, čj. 318/69 HM-7. Srv. též Muzeum hudebních nástrojů: Katalog stálé expozice hudebních nástrojů hudebního oddělení Národního muzea v Praze. Praha: Národní muzeum, 1973. Na scénáři expozice se podíleli Emil Hradecký, Zdeněk Culka, Jindřich Keller a Milada Rutová. Architektonické a výtvarné řešení expozice bylo dílem Jana Adámka a Milana Pražského.*

44 *Ibidem*, s. 11.

45 *Ibidem*, s. 11–12.

46 HRADECKÝ, Emil.

Oddělení hudební. Časopis Národního muzea, 1968–1970, roč. CXXXVII–CXXXIX, s. 131–137, zde s. 136.

47 *Ibidem*, s. 12.

48 HRADECKÝ, Emil. *Hudební nástroje v Národním muzeu. Katalog stálé expozice hudebních nástrojů na Velkopřevorském náměstí. Praha: Národní muzeum, 1970, s. 11.*

49 HRADECKÝ, Emil. *Návrh prostorového řešení expozice hudebního oddělení Historického muzea Národního muzea ze 7. listopadu 1967. Strojopis. ANM, RNM-SOP, nezpracovaný fond.*

50 *Pozvánka na slavnostní zahájení výstavy*, 18. 6. 1970, ANM, RNM-SOP, nezpracovaný fond. *Srv. (ja). Hudba v dokladech minulosti. Lidová demokracie*, 18. 6. 1970, roč. 26, č. 142, s. [1]; *Výstava hudebních nástrojů. Svobodné slovo. Venkov*, 18. 6. 1970; *Mladá fronta*, 18. 6. 1970; *Práce*, 18. 6. 1970 atd. HRADECKÝ, Emil. *Oddělení hudební. Časopis Národního muzea*, 1968–1970, roč. CXXXVII–CXXXIX, s. 131–137, zde s. 133–134. *Srv. ČÍŽEK, Bohuslav. České hudební výtvarnictví a muzejnictví 1891–1991. Hudební nástroje*, 1991, roč. XXVIII, č. 3, s. 167–169.

51 Celé druhé patro zámku postoupil hudebnímu oddělení archiv muzea, protože ze statických důvodů nebylo druhé patro možné využít pro regály s archivními materiály. HRADECKÝ, Emil. Oddělení hudební. *Časopis Národního muzea, 1968–1970, roč. CXXXVII–CXXXIX, s. 131–137, zde s. 133.*

52 V depozitáři byly předměty uloženy ve vitrínách z původní expozice HRADECKÝ, Emil. Hudební oddělení. *Časopis Národního muzea, 1972, roč. CXLI, č. 1–4, s. 103–105.*

53 Téma studijních depozitářů nebylo nové, tento zajímavý expoziční koncept byl diskutován v rámci muzea již dříve v souvislosti se stálými expozicemi a spočíval v tom, že muzejní expozice by byly rozdělené na vědecké (depozitárního typu), kde by bylo vystaveno maximum předmětů z důvodu možnosti studia širší vědecké obce, a expozice „lidovýchovné“, jejichž cílem by bylo srozumitelné zpřístupnění vědeckých výsledků širší laické veřejnosti výběrem exponátů, odlišným uspořádáním a komentářem. Z prostorových důvodů však toto zajímavé řešení bylo a bude vždy komplikované. NEUSTUPNÝ, Jiří. Praveké dějiny Čech v Národním muzeu. Příspěvek k muzejnímu výstavnictví. *Časopis Národního muzea, 1940, roč. CXIV, č. 2, s. 77–82, zde s. 77–78.*

54 HRADECKÝ, Emil. Hudební oddělení. *Časopis Národního muzea, 1973, roč. CXLII, č. 1–4, s. 111–112.* HRADECKÝ, Emil. Hudební oddělení. *Časopis Národního muzea, 1972, roč. CXLI, č. 1–4, s. 103–105.*

55 Např. v průběhu roku 1972 provedl Jindřich Keller magnetofonové ozvučení expozice.

56 ČÍŽEK, Bohuslav. Loupež století v Muzeu české hudby. *Hudební nástroje, 1992, roč. XXIX, č. 3, s. 138–141.*

57 ČÍŽEK, Bohuslav. České hudební výstavnictví a muzejnictví 1891–1991. *Hudební nástroje, 1991, roč. XXVIII, č. 3, s. 167–169.*

České muzeum hudby. *Hudební rozhledy, 2004, č. 7, s. 39.*

ČÍŽEK, Bohuslav. České hudební výstavnictví a muzejnictví 1891–1991. *Hudební nástroje, 1991, roč. XXVIII, č. 3, s. 167–169.*

ČÍŽEK, Bohuslav. České muzeum hudby: I. Malé ohlédnutí za minulostí. *Hudební rozhledy, 2007, roč. 60, č. 1, s. 44.*

ČÍŽEK, Bohuslav. Loupež století v Muzeu české hudby. *Hudební nástroje, 1992, roč. XXIX, č. 3, s. 138–141.*

ČÍŽEK, Bohuslav. Sto let českého hudebního výstavnictví a muzejnictví. *Muzejní a vlastivědná práce, 1992, roč. 30, č. 1, s. 4–7.* Dalibor, 1891–1892, roč. 14, č. 12, s. 95.

(dg). Od vzniku až po současnost. Další část Muzea české hudby v Litomyšli otevřena. *Rudé právo, 26. 4. 1989, roč. 69–70, č. 98, s. 5.*

DOSTÁL, Jiří. Výstava české hudby 18. a 19. století. *Časopis Národního muzea, 1940, roč. CXIV, č. 1, s. 109–114.*

DROBNÁ, Zoroslava. Historicko-archeologické oddělení. *Časopis Národního muzea, 1946, roč. CXV, č. 1–2, s. 98–99.*

DROBNÁ, Zoroslava. Ondříčkův odkaz národu. *Časopis Národního muzea, 1947, roč. CXVI, č. 1, s. 209.*

(Gr.). Výstava „Česká píseň lidová“. *Časopis Národního muzea, 1940, roč. CXIV, č. 1, s. 114.*

HANOUSEK, Jan. „A kdy se zase půjdeme podívat na velrybu?“ *Expozice a výstavy Národního muzea ve druhé polovině 20. století ve světle archivních pramenů.* Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, 2018.

HETTEŠ, Karel. Příklad přirozené souvislosti kultury s výrobou. *Tvar, 1950, roč. 3, s. 5–6, s. 156–159.*

HILMERA, Jiří. Hudební sbírky Národního muzea v Praze. *Zprávy památkové péče, 1954, roč. 14, č. 5, s. 153.*

HOSTINSKÝ, Otakar a BORECKÝ, Jaromír. Hudba, Hudební nástroje. In: *Národopisná výstava Československá v Praze 1895.* Praha: Národopisná společnost Československá, 1895, s. 447–459.

HRADECKÝ, Emil. *Hudební nástroje v Národním muzeu. Katalog stálé expozice hudebních nástrojů na Velkopřevorském náměstí.* Praha: Národní muzeum, 1970.

HRADECKÝ, Emil. Hudební oddělení. *Časopis Národního muzea, 1972, roč. CXLII, č. 1–4, s. 111–112.*

HRADECKÝ, Emil. Oddělení hudební. *Časopis Národního muzea, 1968–1970, roč. CXXXVII–CXXXIX, s. 131–137.*

CHADOVÁ, Anna. *Vývoj české hudební kultury od raného středověku do raného baroka: Průvodce expozicí st. zámku v Litomyšli.* Praha: Národní muzeum, 1984.

(ja). Hudba v dokladech minulosti. *Lidová demokracie, 18. 6. 1970, roč. 26, č. 142, s. [1].*

JAREŠ, Stanislav a VEVERKOVÁ, Jarmila. Muzeum české hudby v Litomyšli. *Tvorba, 27. 2. 1985, č. 9, s. 10; 6. 3. 1985, č. 10, s. 10.*

JETEL, Rudolf. Státní sbírky hudebních nástrojů otevřeny. *Hudební rozhledy, 1954, roč. 7, č. 11–12, s. 529.*

Jubilejní výstava zemská království českého v Praze 1891. Praha: F. Šimáček, 1894.

O hudebních nástrojích viz s. 546–553.

K národopisné výstavě. *Národní listy, 18. 1. 1895, roč. 35, č. 18, s. 5.*

KABELKOVÁ, Markéta a PAULOVÁ Eva. Počátky samostatného hudebního oddělení Národního muzea. *Časopis Národního muzea. Řada historická, 2017, roč. 189, č. 3–4, s. 3–24.*

KALOVÁ, Zdeňka (ed.). *Zámek Litomyšl.* Litomyšl: Národní památkový ústav, 2014.

KLUSÁK, Milan. Budujeme Muzeum české hudby. *Muzejní a vlastivědná práce, 1976, roč. 14, č. 2, s. 65–67.*

KOTAŠOVÁ, Daniela a PAULOVÁ, Eva. Housle Františka Ondříčka a jejich obrazová dokumentace ve sbírkách Českého muzea hudby / The Violins of František Ondříček and Their Pictorial Documentation in the Collections of the Czech Museum of Music. *Musicalia, 2013, roč. 5, č. 1–2, s. 117–126.*

KRATOCHVÍL, Matěj. Muzeum hudby v novém, ale postaru. Je nová expozice určena veřejnosti, nebo badatelům? *Lidové noviny, 3. 3. 2005, roč. 18.*

MALÝ, Miloslav. Muzeum české hudby. *Hudební rozhledy, 1982, č. 5, s. 234–236.*

Mladá fronta, 18. 6. 1970.

Muzeum hudebních nástrojů: Katalog stálé expozice hudebních nástrojů hudebního oddělení Národního muzea v Praze. Praha: Národní muzeum, 1973.

- NEUSTUPNÝ, Jiří. Pravěké dějiny Čech v Národním muzeu. Příspěvek k muzejnímu výstavnictví. *Časopis Národního musea*, 1940, roč. CXIV, č. 2, s. 77–82.
- Nové muzejní expozice a výstavy. *Muzejní a vlastivědná práce*, 1984, roč. 22, č. 4, s. 241.
- Nové muzejní expozice a výstavy. *Muzejní a vlastivědná práce*, 1987, roč. 25, č. 4, s. 245.
- Nové muzejní expozice a výstavy. *Muzejní a vlastivědná práce*, 1989, roč. 27, č. 3, s. 238.
- Pestrý týden*, 14. 9. 1935, roč. 10, č. 37, s. 3.
- PETRŮ, Jaroslav. Expozice České hudby na zámku v Litomyšli. *Zprávy památkové péče*, 2002, roč. 52, č. 9, s. 27–30.
- POŠTOLKA, Milan. In Memoriam. Jindřich Keller. *Časopis Národního musea v Praze. Řada historická*, 1982, roč. 150, č. 3–4, s. 229.
- Práce*, 18. 6. 1970.
- Práce*, 7. 6. 1950, roč. 6, č. 132, s. 7.
- Průvodce sbírkami Musea Království českého v Praze*. Praha: Nákladem Společnosti Musea Král. českého, 1905.
- PULKERT, Oldřich. Patnáct let v hudebním oddělení Národního musea. *Časopis Národního musea*, 1960, roč. CXXIX, s. 212–217.
- RUTOVÁ, Milada. Oddělení hudební. *Časopis Národního musea*, 1976, roč. CXLV, s. 49.
- SIROTOVÁ, Jana. Pozvání do muzea. *Hudební nástroje*, 1984, roč. 21, č. 5, s. 167.
- Srv. ČÍŽEK, Bohuslav. České hudební výstavnictví a muzejnictví 1891–1991. *Hudební nástroje*, 1991, roč. XXVIII, č. 3, s. 167–169.
- STLOUKAL, Milan. Národní muzeum v posledním desetiletí dvacátého století. *Muzejní a vlastivědná práce*, 2002, roč. 40, č. 2, s. 81–92.
- ŠVEC, Jiří. Z historie odborné organizace státní památkové péče ve východních Čechách. In: VAŇURA, Oldřich (ed.). *Dodatek k výroční zprávě Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2004*. Pardubice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště, 2005.
- VAŠATOVÁ, Jana. České muzeum hudby. *Hudební rozhledy*, 2005, č. 1, s. 41.
- Věstník výstavní. Průmyslová výstava v Praze. *Hospodářské noviny*, 1872, roč. 23, č. 6, s. 324.
- Výstava hudebních nástrojů. *Svobodné slovo. Venkov*, 18. 6. 1970.
- ŽŮRKOVÁ, Tereza a HRUŠKA, Viktor. *Josef Šediva (1853–1915) a jeho sbírka hudebních nástrojů v Národním muzeu – Českém muzeu hudby*. Praha: Národní muzeum, 2016.
- ŽŮRKOVÁ, Tereza, KOTAŠOVÁ, Daniela, ŠTEFANCOVÁ, Dagmar a SLAVICKÝ, Tomáš. *Antonín Buchtel, sběratel s laskavou duší, a jeho kolekce hudebních nástrojů / Antonín Buchtel, A Collector with a Kind Soul, and His Collection of Musical Instruments*. Praha: Národní muzeum, 2021.

Internetové zdroje:

Klementinum 1791. První průmyslová výstava na evropském kontinentě [online]. Dostupné z: <https://xd.adobe.com/view/f61640c6-3f4b-44cc-9193-a61228a260bd-a345/?fullscreen> [cit. 12. 12. 2022].

58 KLUSÁK, Milan. *Budujeme Muzeum české hudby. Muzejní a vlastivědná práce*, 1976, roč. 14, č. 2, s. 65–67. Po založení Muzea české hudby byla realizace zmíněné expozice v Litomyšli jedním z klíčových úkolů, stejně jako „[...] postupné přebudování všech pražských expozic s hudební tematikou.“ *Ibidem*. ČÍŽEK, Bohuslav. *Sto let českého hudebního výstavnictví a muzejnictví. Muzejní a vlastivědná práce*, 1992, roč. 30, č. 1, s. 4–7.

59 RUTOVÁ, Milada. Oddělení hudební. *Časopis Národního musea*, 1976, roč. CXLV, s. 49.

60 KLUSÁK, Milan. *Budujeme Muzeum české hudby. Muzejní a vlastivědná práce*, 1976, roč. 14, č. 2, s. 65–67. O zřízení samostatného hudebního muzea usiloval již Alexandr Buchner, který však tuto ideu směřoval především k otázce organizace hudebně historických sbírek ve smyslu koncepce Vladimíra Helferta. JAREŠ, Stanislav a VEVERKOVÁ, Jarmila. *Muzeum české hudby v Litomyšli. Tvorba*, 27. 2. 1985, č. 9, s. 10; 6. 3. 1985, č. 10, s. 10.

61 *Ibidem*.

62 VALŠUBOVÁ, Alena, MALÝ, Miloslav a ČÍŽEK, Vladimír. *Expozice vývoje české hudební kultury. Nástin scénáře. Listopad 1978. Strojopis. ANM, RNM–SOP, nezpracovaný fond. Otevření expozice předcházelo ještě uvedení dvou dočasných výstav v prostorách druhého poschodí litomyšlského zámku, a sice „Hudební kultura v ČSSR“ a „Národní divadlo – výtvarné umění a česká hudba“, které byly otevřeny 1. dubna 1978 a měly trvat až do roku 1982, nicméně prvně jmenovaná instalace byla předčasně ukončena v listopadu 1979 z důvodu havarijního stavu stropů zámku. Vnitroústavní sdělení: Ukončení a likvidace výstavy Hudební kultura ČSSR. ANM, RNM–SOP, nezpracovaný fond, č.j. 1310/79-MČH ze dne 6. 11. 1979.*

63 Prozatímní předpoklady počítaly s možností uvolnění piaristické koleje pro účely muzea přibližně k roku 1990. Využití těchto prostor bylo zamýšleno pro přesun dalších studijních a depozitárních sbírek muzea do Litomyšle a možnost vybudování systematické expozice hudebních nástrojů, „[...] pokud ji nebude možné vybudovat přímo v zámku.“ VALŠUBOVÁ, Alena, MALÝ, Miloslav a ČÍŽEK, Vladimír. *Expozice vývoje české hudební kultury. Nástin scénáře.* Listopad 1978. *Strojopis. ANM, RNM–SOP, nezpracovaný fond, s. 3.*

64 „[...] Expozice v Litomyšli upozornila na muzeologický problém, jak vystavovat hudbu, artefakt nehmotný, plynoucí v čase. Expozice [...] poučeným způsobem zodpovídá otázku úlohy a fungování české hudby v naší společnosti, méně přesvědčivě však prezentuje samu podstatu hudební kultury.“ JAREŠ, Stanislav a VEVERKOVÁ, Jarmila. *Muzeum české hudby v Litomyšli. Tvorba, 27. 2. 1985, č. 9, s. 10; 6. 3. 1985, č. 10, s. 10.*

65 *Nové muzejní expozice a výstavy. Muzejní a vlastivědná práce, 1984, roč. 22, č. 4, s. 241.*

66 *Nové muzejní expozice a výstavy. Muzejní a vlastivědná práce, 1987, roč. 25, č. 4, s. 245.*

67 *Nové muzejní expozice a výstavy. Muzejní a vlastivědná práce, 1989, roč. 27, č. 3, s. 238.*

68 ČÍŽEK, Bohuslav. *České hudební výstavnictví a muzejnictví 1891–1991. Hudební nástroje, 1991, roč. XXVIII, č. 3, s. 167–169. Podrobně lze přípravu expozice a související dokumenty sledovat v ANM, RNM–SOP (nezpracovaný fond) a v Národním archivu, Praha. Fond Výstavnictví, Praha, nezpracováno.*

69 *Koncepce scénáře tomu odpovídala. Jak periodizace dějin české hudby, tak také vnímání pomyslných vrcholů vývoje byly v souladu s Nejedlého doktrínou.*

70 VALŠUBOVÁ, Alena, MALÝ, Miloslav a ČÍŽEK, Vladimír. *Expozice vývoje české hudební kultury. Nástin scénáře.* Listopad 1978. *Strojopis. ANM, RNM–SOP, nezpracovaný fond, s. 4.*

71 JAREŠ, Stanislav a VEVERKOVÁ, Jarmila. *Muzeum české hudby v Litomyšli. Tvorba, 27. 2. 1985, č. 9, s. 10; 6. 3. 1985, č. 10, s. 10; SIROTOVÁ, Jana. Pozvání do muzea. Hudební nástroje, 1984, roč. 21, č. 5, s. 167.*

72 CHADOVÁ, Anna. *Vývoj české hudební kultury od raného středověku do raného baroka: Průvodce expozicí st. zámku v Litomyšli. Praha: Národní muzeum, 1984.*

73 „[...] Problematické je také vystavení originálů světově závažné kolekce dechových nástrojů Rožmberské kapely, které mohly být nahrazeny kopiemi.“ JAREŠ, Stanislav a VEVERKOVÁ, Jarmila. *Muzeum české hudby v Litomyšli. Tvorba, 27. 2. 1985, č. 9, s. 10; 6. 3. 1985, č. 10, s. 10.*

74 BEK, Josef. *Vývoj české hudební kultury v epoše socialismu: průvodce expozicí: státní zámek v Litomyšli 1984. Praha: Národní muzeum, 1985.*

75 JAREŠ, Stanislav a VEVERKOVÁ, Jarmila. *Muzeum české hudby v Litomyšli. Tvorba, 27. 2. 1985, č. 9, s. 10; 6. 3. 1985, č. 10, s. 10.*

76 POŠTOLKA, Milan. *In Memoriam. Jindřich Keller. Časopis Národního muzea v Praze. Řada historická, 1982, roč. 150, č. 3–4, s. 229.*

77 *Dopis Aleny Valšubové Václavu Korbelovi z 16. ledna 1984. ANM, RNM–SOP, nezpracovaný fond, č.j. 89/84 MČH 1.*

78 *Pozvánka na slavnostní zahájení. ANM, RNM–SOP, nezpracovaný fond.*

79 (dg). *Od vzniku až po současnost. Další část Muzea české hudby v Litomyšli otevřena. Rudé právo, 26. 4. 1989, roč. 69–70, č. 98, s. 5.*

80 ČÍŽEK, Bohuslav a ŠUSTÍKOVÁ, Věra. *Scénář expozice Muzea české hudby v Litomyšli. Vývoj české hudební kultury. III. Etapa 1850–1918. ANM, RNM–SOP, nezpracovaný fond.*

81 KALOVÁ, Zdeňka (ed.). *Zámek Litomyšl. Litomyšl: Národní památkový ústav, 2014, s. 64.*

82 (dg). *Od vzniku až po současnost. Další část Muzea české hudby v Litomyšli otevřena. Rudé právo, 26. 4. 1989, roč. 69–70, č. 98, s. 5.*

83 PETRŮ, Jaroslav. *Expozice České hudby na zámku v Litomyšli. Zprávy památkové péče, 2002, roč. 52, č. 9, s. 27–30.*

84 *Ibidem.*

85 MALÝ, Miloslav. *Muzeum české hudby. Hudební rozhledy, 1982, č. 5, s. 234–236, zde s. 265.*

86 ŠVEC, Jiří. *Z historie odborné organizace státní památkové péče ve východních Čechách. In: VAŇURA, Oldřich (ed.). Dodatek k výroční zprávě Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2004. Pardubice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště, 2005, s. 9.*

87 HRADECKÝ, Emil. *Hudební oddělení. Časopis Národního muzea, 1973, roč. CXLII, č. 1–4, s. 111–112.*

88 *Jednalo se vlastně o trvalé umístění výstavy, která proběhla v rámci mezinárodních oslav výročí vynálezu klavíru v roce 1999 v historické budově Národního muzea v Praze.*

89 *Repase expozice klávesových nástrojů ve Žďáru.*

90 *Pro přehled výstavních aktivit Národního muzea srv. HANOUSEK, Jan. „A kdy se zase půjdeme podívat na velrybu?“ Expozice a výstavy Národního muzea ve druhé polovině 20. století ve světle archivních pramenů. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, 2018. Srv. též BĚLIČOVÁ, Milena. *Z dějin expozic a výstav Národního muzea 1891–1949. Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce, 2012, roč. 50, zvláštní vydání, s. 9–15.**

91 V roce 2001 došlo ke změně názvu muzea a původní Muzeum české hudby bylo nahrazeno názvem České muzeum hudby, který lépe vystihuje zaměření muzea i charakter sbírek.

92 Mezi možnými budoucími sídly muzea bylo např. bývalé Muzeum SNB Na Karlově (dnes Muzeum Policie ČR), Nostický palác (dnes sídlo Ministerstva kultury), Colloredo-Mansfeldský palác (dnes jedno ze sídel Galerie hlavního města Prahy). STLOUKAL, Milan. Národní muzeum v posledním desetiletí dvacátého století. *Muzejní a vlastivědná práce*, 2002, roč. 40, č. 2, s. 81–92.

93 Budovu muzeum získalo v roce 1999, v roce 2003 došlo k přestěhování hudebněhistorického oddělení, oddělení hudebních nástrojů a ředitelství muzea do rekonstruované budovy.

94 Kostel sv. Maří Magdaleny, postavený podle velkolepého projektu představitele první vlny italských architektů barokní éry v Čechách Francesca Carattiho, na jehož dostavbě se podílel mezi jinými také Kryštof Dientzenhofer, byl vysvěcen v roce 1709. V důsledku církevních reforem císaře Josefa II. byl odsvěcen a přeměněn na c.k. rakouský poštovní úřad, poté přešel do rukou četnictva a sloužil jako vojenský špitál a kasárna a od svého vzniku v roce 1954 zde sídlil Státní ústřední archiv. Scénář stálé expozice ČLOVĚK / NÁSTROJ / HUDBA (Praha 2004). Archiv Českého muzea hudby.

95 České muzeum hudby. *Hudební rozhledy*, 2004, č. 7, s. 39.

96 Scénář stálé expozice ČLOVĚK / NÁSTROJ / HUDBA (Praha 2004). Archiv Českého muzea hudby. Autorským týmem pracoval v sestavě: Jana Fojtíková, Bohuslav Čížek, Vojtěch Mojžíš, Eva Paulová, Daniela Urbancová, Aleš Opekar a Milan Cais (spolupráce na části věnované 20. století).

97 Rozhovor s tehdejší ředitelkou muzea a spoluautorkou scénáře expozice Evou Paulovou. VAŠATOVÁ, Jana. *České muzeum hudby. Hudební rozhledy*, 2005, č. 1, s. 41.

98 Scénář stálé expozice ČLOVĚK / NÁSTROJ / HUDBA (Praha 2004). Archiv Českého muzea hudby.

99 KRATOCHVÍL, Matěj. *Muzeum hudby v novém, ale postaru. Je nová expozice určena veřejnosti, nebo badatelům? Lidové noviny*, 3. 3. 2005, roč. 18.

100 Citlivé sbírkové předměty z uvedených důvodů byly vystavovány pouze v rámci krátkodobých výstav, případně byly zhotovovány faksimile.

101 FERENC, Petr, LEBEDOVÁ, Mariana a ŠTEFANCOVÁ, Dagmar. *Libreto nové expozice Českého muzea hudby*. 2021.